

חייבין על העלאה בחוץ עד שיקטיר את כל המתירים, כי כרבנן סבירא ליה, דאמר אין מפגלין בחצי מתיר. ואם כן, פשיטא שקומץ לבדו אפילו אינו מקליש את האיסור.

ומתריצין: אלא, ספיקו הוא אליבא דרבנן דהכא, שחייבו במשנתנו על הקטרת קומץ או לבונה בחוץ, והספק הוא:

הכא מאי? מישראל שרי שהרי מוכח שנחשבת הקטרה. או אקלושי מקליש, וגם הקטרה שמועילה רק להקליש איסור נחשבת הקטרה לחייב עליה משום הקטרת חוץ.

ומסקינן: תיקו! (128)

מתניתין

הזורק מקצת דמים של הקרבן בחוץ, כגון קי-ב

[א] מפגלין בחצי מתיר [אם פיגל בקומץ לחוד או בלבונה לחוד, שחשב בשעת הקטרת אחד מהם לאכול כזית מן השיריים בחוץ, פיגל], אם כן, כשהקטיר קומץ בלי לבונה, ודאי מישראל שרי, שהרי הקטיר חצי מתיר. ואילו לא היה מתיר את שכנגדו, לא היתה מחשבה מועילה בו (126).

אי אליבא דרבנן, דאמרי [שם] אין מפגלין בחצי מתיר, הרי יתכן שהקטרת קומץ בפני עצמו לא מישראל שרי ולא אקלושי מיקלש. ולמה היה ברור לרבי יצחק נפחא שקומץ לבדו, או מקליש או מתיר? (127)

ומבארינן: אלא, ספיקו של רבי יצחק נפחא הוא אליבא דרבי אלעזר במשנתנו, שאינו מחייב בהקטיר אחד מהם בחוץ עד שיקטיר את השני.

ומקשינן: והרי טעמו של רבי אלעזר שאין

אלא כוונת הגמרא להקשות מנין היה ברור לרבי יצחק נפחא ש"או מתיר או מקליש" והרי יתכן שאפילו אינו מקליש.

[ואין להקשות איך חייבו רבנן על זורק מקצת דמים מחטאות פנימיות בחוץ, והרי בהזאה אחת לא מתיר ולא מקליש, שהרי כבר התבאר שלרבנן די בהקטרת חלק מהמתיר וכל הנידון אם קומץ נחשב מתיר בפני עצמו לחייב על הקטרת חלק ממנו].

128. לכאורה עדיין תמוה, מה הכריח את רב יצחק נפחא שקומץ לפחות מקלש קליש, והרי שנינו לעיל שקומץ שחסר והקריבו בחוץ פטור, ופרש"י משום שאינו מתקבל בפני, ואם כן קומץ שלם שאם עלה ונאבדה הלבונה לא ירד, פשיטא שיתחייב עליו אף אם אינו מקליש כלל. ובהכרח שאין כוונת רש"י כפשוטה שפטורו

126. בקרן אורה הקשה הרי רבי מאיר אומר שמפגלין אפילו בהזאה אחת מהזאות פנים אף שכולן מעכבות ואינה מתרת כלל [לעיל מב, א] ואם כן אין ראייה מפיגול בקומץ שהוא מתיר את המנחה.

אמנם כבר מבואר לעיל שהחילוק פשוט, כיון שהזאה אחת מארבע הזאות היא חלק מהמתיר, ומפגלין בחצי מתיר אף שלא התיר בפני עצמו, מה שאין כן בקומץ ולבונה שהם שני מתירין בהקטרות נפרדות, ואילו אינו מתיר באחד מהם פשיטא שלא פיגל.

127. רש"י פירש שאין קושיית המגרא שאם אין מפגלין בהכרח שהקומץ בפני עצמו לא מתיר ולא מקליש, שהרי יתכן שמקליש ואינו מפגל כי אינו מתיר לגמרי כזריקה, או אפילו אם מתיר מחצה אין מפגלין בו כי אינו מתיר הכל כזריקה,

מתנה אחת⁽¹²⁹⁾, חייב, ואפילו הם מחטאות הפנימיות שכל מתנותיהן מעכבות. ואפילו רבי אלעזר שאינו מחייב אלא באופן שהקריב את כל המתיר, מודה בזריקת דמים בחוץ שחייב גם על מקצתן, כדאמרינן בגמרא.

מתנה אחת⁽¹²⁹⁾, חייב, ואפילו הם מחטאות הפנימיות שכל מתנותיהן מעכבות. ואפילו רבי אלעזר שאינו מחייב אלא באופן שהקריב את כל המתיר, מודה בזריקת דמים בחוץ שחייב גם על מקצתן, כדאמרינן בגמרא.

משום שחסר ירד, אלא משום שאינו אותו קומץ שמקטירין בפנים, ורק משום שהתמעט מ"אותו" הוא נפטר, ולפיכך נקט רב יצחק נפחא שגם כאשר חסרה לו לבונה אינו נחשב מתקבל בפנים אלא אם כן מצינו שהוא מתיר בפני עצמו, ונחשב מתיר שלם להתחייב עליו בחוץ כקרבן שלם בפנים.

130. הרמב"ם בפירוש המשנה כתב, שרבי אלעזר מחייב בחוץ משום שניסוך המים מן התורה, ואין הלכה כמותו כי אינו אלא מהלכה למשה מסיני ותמה התוי"ט מה נפקא מינה בין דין המפורש בתורה להללמ"ס והרי שתייהם שמענו מפי גבורה. [וראה בנוזיר כה, ב שאין עונשין על דין מהללמ"ס, וכן נקט הריטב"א בשבת צו, ב]. וראה גירסא נוספת בהערות על הגמרא.

129. בטהרת הקודש [ע"ב תוד"ה ומודה] הוכיח שהכוונה לחייב אפילו אם נתן רק מתנה ראשונה בפנים ושלש אחרונות בחוץ, וכן נקטו השפת אמת [לעיל קז, א] והגרא"ל מאלין [ח"ב, יד].

אולם בתפארת ישראל ביאר שהחייב דוקא אם נתן הזאה ראשונה בחוץ, כי אילו כבר נתן בפנים, נחשבת הזאת האחרונות בחוץ כהזאת שיירי הדם שפטור עליהם, וצריך עיון, שהרי שיירי הדם הם שיירי מצוה, אך הזאות אחרונות הם חלק מהמצוה אף שאינם מעכבים וראה תוס' לעיל [לט, א].

וראה לעיל [קז, א] שביירנו דברי רש"י שם אם כוונתו שהחייב במתנה אחת הוא דוקא בחיצוניות, או שהחיצוניות מלמדות לפנימיות שמתנה אחת נחשבת זריקה אפילו בקרבן שטעון ד' מתנות, וכביאור המלאכת שלמה כאן. אמנם יתכן שכוונתו כי משנתנו רק כמאן דמחייב גם בחסר, ושם פירש כהלכה שבחוץ אין חייבין על חסר ואחת מד' נחשבת חסר.

ולכאורה מכאן קשה ליסוד הגר"ח [הובא לעיל ט, ב] שהמפגל בזריקה בפנימיות צריך

לחשב בכל ד' ההזאות כי הפיגול בזריקה אינו מדין עבודת מזבח אלא מדין עבודה, ואם כן למה יתחייב בחוץ על מתנה אחת שאינה עבודה, ומוכח שנקט כי החייב בחוץ אינו על "עבודה" אלא על מעשה זריקה גרידא.

130. הרמב"ם בפירוש המשנה כתב, שרבי אלעזר מחייב בחוץ משום שניסוך המים מן התורה, ואין הלכה כמותו כי אינו אלא מהלכה למשה מסיני ותמה התוי"ט מה נפקא מינה בין דין המפורש בתורה להללמ"ס והרי שתייהם שמענו מפי גבורה. [וראה בנוזיר כה, ב שאין עונשין על דין מהללמ"ס, וכן נקט הריטב"א בשבת צו, ב]. וראה גירסא נוספת בהערות על הגמרא.

129. בטהרת הקודש [ע"ב תוד"ה ומודה] הוכיח שהכוונה לחייב אפילו אם נתן רק מתנה ראשונה בפנים ושלש אחרונות בחוץ, וכן נקטו השפת אמת [לעיל קז, א] והגרא"ל מאלין [ח"ב, יד].

אולם בתפארת ישראל ביאר שהחייב דוקא אם נתן הזאה ראשונה בחוץ, כי אילו כבר נתן בפנים, נחשבת הזאת האחרונות בחוץ כהזאת שיירי הדם שפטור עליהם, וצריך עיון, שהרי שיירי הדם הם שיירי מצוה, אך הזאות אחרונות הם חלק מהמצוה אף שאינם מעכבים וראה תוס' לעיל [לט, א].

וראה לעיל [קז, א] שביירנו דברי רש"י שם אם כוונתו שהחייב במתנה אחת הוא דוקא בחיצוניות, או שהחיצוניות מלמדות לפנימיות שמתנה אחת נחשבת זריקה אפילו בקרבן שטעון ד' מתנות, וכביאור המלאכת שלמה כאן. אמנם יתכן שכוונתו כי משנתנו רק כמאן דמחייב גם בחסר, ושם פירש כהלכה שבחוץ אין חייבין על חסר ואחת מד' נחשבת חסר.

ולכאורה מכאן קשה ליסוד הגר"ח [הובא לעיל ט, ב] שהמפגל בזריקה בפנימיות צריך

שלא גמר אותה כפרה], רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים עלתה לו מתנה ראשונה, וממקום שפסק, משם הוא מתחיל.⁽¹³⁴⁾ ומוכח, שאף על פי שכל המתנות בחטאת פנימית עבודה אחת הן לעכב, בכל זאת, כל אחת מהמתנות בפני עצמה "מתקבלת בפנים", שהרי מחשיבים אותה במניין המתנות.

שנינו במשנה: רבי אלעזר: אומר אף המנסך מי החג בחג בחוץ חייב:

אמר רבי יוחנן משום רבי מנחם יודפאה:

"מתקבלים בפנים" ונחשבים כזריקה גמורה.⁽¹³²⁾

גמרא

אמר רבא: ומודה רבי אלעזר בדמים⁽¹³³⁾, ואפילו של חטאות הפנימיות, שאם זרק מקצתן בחוץ, חייב.

דתנן במסכת יומא [ס ב]: אם נשפך הדם לאחר שנתן מתנה אחת [דעת תנא קמא שיביא דם אחר ויתחיל מתחילה, מאחר

שנינו לעיל שאינו חייב עד שיעלה לראש המזבח, ושיריים מקומם על היסוד, אך בכמה אין יסוד, וכדלעיל, וראה מקדש דוד [כ, ג] שדן בזה.

ומסתבר שגם הם טעונים מזבח, וכיון שלא מצינו ריבוי לשיריים בחוץ אלא בכלל זריקה, יהיה חיובם רק כשנזרקו על המזבח כ"זריקת דם גמורה", כלשון רש"י, וראה חידושי הגרא"ל מאלין [ח"ד כג] ובסוגיית הגמרא נרחיב.

133. תוס' [ד"ה מודה] הקשו מה חידוש רבא והרי כבר שנינו במשנה רבי אליעזר אומר "אף המנסך" ומשמע שמודה לאמור ברישא ומוסיף עליה. ותירצו שלולי השמיענו רבא שמודה לרישא, הוה אמינא שמודה רק לאמור במשניות הקודמות, או שחידושו שחייב אפילו על מתנה אחת בפנימיות שכל המתנות מעכבות בה, ולולי רבא הוה אמינא שאין חיוב על מקצת דמים אלא בחיצוניות שמתנה אחת כיפר.

134. משמע מסוגיין ומהסוגיא לעיל [מב, א] שאפשר לצרף הזאות הפנימיות מכמה פרים בין בחטאת של יום כפור ובין בשאר חטאות הפנימיות כפר העל"ד של ציבור ושל משיח.

בחוץ חייב, ולכאורה תמוה שהרי לעיל [לז, א] פירש שכל הדמים של כל קרבנות טעונים שפיכה ליסוד, ולמה לגבי חיוב חוץ נקט דוקא חטאת.

וכבר דקדקו שלעיל [לז, א] כתב, שבכל הזבחים אין צריך להשאיר דם לשיריים, אך לגבי חטאת מצינו שנחלקו בזה בעלי תוס' לעיל [נג, ב] אם צריך להשאיר או שכיון שדמה ניתן באצבע [ולא בזריקה מכלי כעולה] ממילא נשאר דם לשיריים, וידוע לבאר שנחלקו אם חיוב שפיכת שיריים הוא מדיני הקרבן וצריך להניח ממנו לשיריים או שהוא דין בדם אם נשאר, ומצינו בזה חילוק בין חטאת שדין שיריים נאמר בה [וכמבואר ברש"י לעיל פט, א ומרומי שדה לעיל נג, ב] לבין שאר זבחים שאינו אלא דין בדם. וכן ידוע להוכיח מדברי הגר"א [לעיל פ"ה מ"ד] ששיריים מעכבים רק בחטאות כיון שהם מדין הקרבן, מה שאין כן בשאר קרבנות שהם דין בדם הנשאר, ולפיכך רק בחטאת הן מעכבין וחייב עליהן בחוץ. [וראה מחלוקת תירוצי הראב"ד תמיד ל, ב ולעיל יג, ב ולהלן קיא, א יש תוספת דברים בזה].

132. יש לעיין היכן שופך שיריים בחוץ, שהרי

הלכה זו שאמר רבי אלעזר, בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה! דאמר רבי עקיבא: ניסוך המים בחג דאורייתא הוא, ולכן חייב עליו בחוץ.

דתניא, רבי עקיבא אומר: נאמר במוסף החג [במדבר כט לא] "על עולת התמיד ונסכיה", בלשון רבים. בשני ניסוכים הכתוב מדבר, אחד ניסוך המים, ואחד ניסוך היין.

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: אי, אם זה הוא מקורו של רבי אלעזר לניסוך המים, אם כן, נדון ממנו, מה להלן בניסוך היין של

עולת תמיד צריך לנסך שלושת לוגין, אף כאן בניסוך המים בחוץ צריך לנסך שלושת לוגין.

והא רבי אלעזר "מי החג" קאמר, ומשמע שחייב בכל ניסוך בחוץ, אפילו פחות משלושת לוגין! (135)

וכן נדון ונלמד: אי מה להלן בניסוך היין, הוא נוהג אף בשאר ימות השנה, אף כאן יהיה חייב על ניסוך המים בחוץ אף בשאר ימות השנה. (136)

ואילו רבי אלעזר, דוקא בחג קאמר!

שהרי במשנה שנינו סתם "מקצת דמים" ועל כך אמרו שרבי אליעזר מודה כיון שממקום שפסק מתחיל. וכן נקטו הגבורת ארי [מלואים ליומא סא, א] ומקדש דוד [כג ד] וחזון יחזקאל [מלואים ליומא פ"ג ה"ד].

אולם הגרי"ז והחזו"א [מועד קטו, יומא אות לט] חילקו בין פר של יוה"כ שבא לחובת היום ולכן אפשר לצרף הזאותיו מכמה פרים, מה שאין כן בשאר חטאות שההזאות מדיני הקרבן אי אפשר לצרפם מכמה פרים וחוזר ומתחיל מתחילה. ולכאורה כל דבריהם רק לשיטת תנא קמא שכל אחד כפרה לעצמו ורק ההזאות מצטרפין, אך לרבי אלעזר ורבי שמעון הפרים עצמן מצטרפין כקרבן אחד, ואילו כל הזאה בפני עצמה אינה מתיר כלל ולכן בכל החטאות מועיל צירוף. וראה אחיעזר [יו"ד ה, ח] ומשמר הלוי [קנו] ושמועת חיים [יומא סא, ב] שהאריכו בזה.

135. רש"י [ד"ה והא] פירש ש"מי החג" משמעותן גם פחות משלושה לוגין שהרי יש מ"ב בסוכה שהיה מנסך בלוג, ודקדק הקרן אורה שאפילו לרבי אלעזר יש שיעור למטה, ורק

ממעט שאין צורך בג' לוגין. אך רש"י בסמוך [ד"ה הא] נקט שיתכן שאין להם שיעור כלל, וכן מבואר בתוס' ד"ה ביש].

136. תוס' [ד"ה אי] הקשו איך היה הוה אמינא שיתחייב כל השנה על ניסוך המים בחוץ, והרי אין ניסוך המים אלא בחג, וכל השנה הוא מחוסר זמן. ובכתבי הגרי"ז [מנחות טו, ב תמורה יד, א] הובא שהגר"ח ביאר שנידון הגמרא בסוגיין הוא אם ניסוך המים הוא מדיני קרבן התמיד כניסוך היין בשאר הקרבנות, וזה נלמד מריבוי "ונסכיה", או שהוא דין נפרד שנלמד מהלכה למשה מסיני, והוא מחובת היום אלא שדינו לבא בשעת הקרבת התמיד, [ונחלקו בכך הראשונים ריש תענית לגבי ניסוך בלילה, שחובת היום מתחלת בלילה, אך חובת הזבח שייכת רק ביום, ע"ש תוס' ומאיר].

ולפי זה ביאר שקושיית ריש לקיש היא שאילו הנסוך מדיני הזבח, הרי אמרו בתמורה [טו, ב] שאדם מביא נסכיו מכאן ועד עשרה ימים, ונמצא שניסוך המים ראוי ליקרב בשאר ימות השנה ויתחייב עליו, ולכן נקט שמקורו מהללמ"ס ואינו מדין הזבח אלא מחובת היום,

ומתריצין: אשתמיטתיה לרבי מנחם יודפאה (137) הא דאמר רב אסי אמר רבי יוחנן.

דאמר רב אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן: עשר נטיעות [משנה היא במסכת שביעית פרק א משנה ו'], ערבה [שבמקדש], וניסוך המים של חג, שלשתן הלכה למשה מסיני.

ומוכח, שלכולי עלמא ניסוך המים דאורייתא ולא רק לרבי עקיבא, ואין צורך להיקש בין ניסוך היין לניסוך המים, ויתכן שרבי אלעזר במשנתנו סובר כמאן דאמר שיעורו של ניסוך המים בלוג, או אין להם שיעור (138).

תנו רבנן: המנפך שלושת לוגין מים בחג בחוץ, חייב.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: והוא שמלאן לשם חג.

והוינן בה: מאי בינייהו, מה הוסיף רבי אלעזר על דברי תנא קמא, ובמה נחלקו?

אמר רב נחמן בר יצחק: ביש שיעור במים של ניסוך קמיופלאגי.

תנא קמא אמר "שלשה לוגין", וכוונתו משלשה ומעלה, כי סבר שאין שיעור למי החג למעלה, ואם מילא בכלי גדול יותר משלושה לוגין, קידשם הכלי, וחייב עליהם בחוץ. (139) ורבי אלעזר סבר שדוקא אם מילאן "לשם חג" כדרך מילואן, דהיינו שלושה לוגין, חייב. אבל אם היה כלי גדול

וכיון שאי אפשר להביאו אלא בחג אין חייב עליו בחוץ בשאר ימות השנה.

ובאבן האזל [פ"ט ממעה"ק ה"ב] ביאר שהנידון הוא אם יחיד יכול להתנדב נסכי מים, וכיון שיכול להתנדב מסתבר שאין הברדל בין החג לשאר ימות השנה ולפיכך כל השנה מתחייב עליהן בחוץ, שאם המקור מריבוי "ונסכיה" ודינם כנסכי יין נמצא שיכול להתנדב ולהתחייב עליהם כל השנה, אך אם המקור מהללמ"ס אין אלו אלא נסכי ציבור שלא שייך בהם גרבה, וכיון שחובתן רק בחג, בשאר השנה יפטר עליהן בחוץ משום מחוסר זמן. וראה עוד בחזו"א [יומא קכ"ו אות כ] ובבבד קודש [ח"ג, ג].

137. כך פירש רש"י, ותוס' [ד"ה אשתמיטתיה] הקשו הרי רבי יוחנן אמר גם את דברי רבי מנחם יודפאה וגם את דברי רבי עקיבא ואיך אשתמיטתיה, ויצידדו שמא לא שמע דברי רבי עקיבא עד אחר שאמר דברי רבי מנחם].

ופירשו שאשתמיט לריש לקיש, כי אילו ידע דברי רבי עקיבא לא היה מקשה לרבי מנחם, כי היה יודע שמקורו לניסוך המים דאורייתא אינו מריבוי "ונסכיה" אלא מהללמ"ס, והעלו מכך שריש לקיש הקשה על סמך מאן דאמר שניסוך המים דרבנן, ותמהו מי סבר כן.

138. בתוי"ט הביא גירסא אחרת בפיה"מ להרמב"ם שרבי אלעזר מחייב אפילו על שיעור מועט כי לדעתו ניסוך המים מן התורה, אך להלכה אינו חייב אלא על שלשה לוגין כיון שהניסוך רק מהללמ"ס. ותמה הקרן אורה שבסוגיין מפורש להיפך כי אילו המקור מריבוי הכתוב היה שיעורו בג' לוגין ואדרבא אם ניסוך מהללמ"ס שיעורו בלוג או שאין לו שיעור. וכן תמה על הרמב"ם שפסק [פ"ט ממעה"ק ה"ד] שניסוך המים בחוץ הוא רק בג' לוגין, ומאידך פסק [פ"י מתו"מ ה"ו] שניסוך המים מהללמ"ס.

139. כך פירש"י, וביאר שלמעלה מג' לוגין הן